



ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ

Көрнекті ғалым және белгілі ұстаз, Ш. Айтматов атындағы
Халықаралық қоғамдық ғылымдар академиясының академигі,
филология ғылымдарының докторы, профессор
Зинол-Габден Қабдулы Бисенғалидің 70 жылдығына арналған
«ҚАЗІРГІ ӘДЕБИЕТТАНУДАҒЫ
ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРДІҢ ӨЗЕКТІЛІГІ»
атты халықаралық ғылыми-әдістемелік конференцияның
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ

международной научно-методической конференции
«МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ
СОВРЕМЕННОГО ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ»
посвященной 70-летию видного ученого отечественного литературоведения,
академика Международной академии общественных наук имени Ч. Айтматова,
доктора филологических наук, профессора Бисенғали Зинол-Габден Қабдулы.

MATERIALS

of the international scientific and methodological conference
"METHODOLOGICAL PROBLEMS OF MODERN LITERARY STUDIES"
dedicated to the 70th anniversary of a prominent scientist of Kazakh literary studies,
academician of the International Academy of Social Sciences named after Ch. Aitmatov,
Doctor of Philology, Professor Bisengali Zinol-Gabden Kabiuly.

С.Ә. Қалқабаева

*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университетінің доценті, ф.ғ.к.*

Н.Тұрғанбек

*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университетінің 2 курс магистранты
(Алматы қ., Қазақстан)*

ҚАДЫР МЫРЗА ӘЛІ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ОБРАЗДАР

Қазақстанның халық жазушысы Қадыр Мырза Әлі – ХХ ғасырдағы қазақ поэзиясының жан-жақты өсіп, өркендеуіне, кемелденуіне, болашақ ұрпақтың ұлттық рухын қалыптастыруда зор еңбек сіңірген ақын. Қазақ поэзиясының дамуына көп еңбек сіңіріп, зор көркемдік үлес қосқан Қадыр Мырза Әлінің шығармашылығы әдебиетші мен оқырман тарапынан жоғары бағаланып, ыстық ықыласқа бөлініп келеді. Ақын поэзиясына лайықты бағасын берген академик Зейнолла Қабдолов: «Қадыр Мырзаліев – сөздің сәйгүлігі, ойдың орманы. Ол жеке бастың дара мұнынан бастап, қым-қиғаш халықаралық қайшылықтарға шейін қысылмай, қымтырылмай еркін жырлай алады» [1, 7], – деп ақынның өзіндік бет-бейнесін, шығармашылық келбетін дәл айқындап береді. Қазақ халқының өмірін көркем бейнелеген ақынның поэзиясы қай кезде де мәнді, өміршен.

Қадыр Мырза Әлі – қазақ поэзиясында ұлт рухын қалыптастыру жолында еңбек еткен ақын. Ақын поэзиясыңыз қазақ әдебиетін көз алдымызға елестете алмаймыз десек те болады. «Әдебиет ұлттық болу керек» деп түсінген ақынның әрбір өлеңінен қазақ халқының жаны мен болмысы көрініс алып жатады. «Қадыр Мырза Әлі ұлт тарихын, мінез-құлпын, ойлы көзбен өлшеп суреттейді. Онда теріс идеялық мағына бар» [2, 129-130], – дейді Қадыр поэзиясы туралы академик Серік Қирабаев. Ақын Аманхан Әлім болса, ұлт ақыны туралы: «Ол қазақ поэзиясы арқылы алып Қазақстанның, оның ішінде ұлттымыздың тұтастай понорамасын жасаған тұлға. Оның поэзиясы бізді поэтикалық өнердің заңдылығы мен ерік еркіндігіндегі сезім мен ойдың уақыты мен кеңістігін, биіктігі мен тереңдігін асқан жауапкершілікпен сезіндіріп, білдіретін ерекше құбылыс. Қадекең поэзиясыңыз толыққанды ұлттық қазақ поэзиясын көз алдымызға келтіру қиын. Ол – аксиома. Оның бүкіл шығармашылық тұмыры тұтастай бір ұлттың тарихы, сол ұлт өмір сүрген қоғам, заман, уақыттың барометрі» [3], – деп ақын поэзиясын ұлт табиғатынан бөліп алудың мүмкін еместігін тауып айтады.

Қадыр Мырза Әлі өлеңдерінің поэтикалық қуатын күшейтіп тұратын ерекшелігі – ондағы ұлттық сипатты тақыпатын ұлттық мазмұн мен пішіннің бірлігінде, ұлттық дәстүр мен образды ойлаудың жаңашылығында. Қазақ поэзиясының көркемдік дәстүрінен мол сусындаған ақын өлеңдерінде тың ой, жаңа ізденіс, рухани кендік, көркем суреттер мен шынайы образдар көптеп кездеседі. Ақын поэзиясындағы дала, домбыра, бесік, тау, тұлпар, киіз үй сияқты ұғымдар символдық мәнге айналған ұлттық көркем дәстүріміз. Сыныш-ғалым Б. Кәрібаеваның: «Өнер-өлең жарығымен халқымыздың тарихи психологиялық қойнауын Қадыр еркін астарған ақын» [4, 182] – деген пікірі – ақиқат. Қадыр ақын қазақ поэзиясында ұлттық ұғымға негізделген тұтастай көркемдік ойлау жүйесін қалыптастырды, қазақ халқының ұлттық көркем образын мүсіндеді.

Қадыр Мырза Әлі – қазақ поэзиясын ұлттық нақыштармен әрлеген, ұлттық көркемдік ойлау дәстүрін жалғастырған және жаңа көркем образдар тудырған қайталанбас тұлға. Қазақтың ұлттық поэзиясына, өз көркемдік әлемімен, өз таңбасымен келген Қадыр Мырза Әлінің шығармашылығы әркез әдебиеттану ғылымы мен сынының назарын аударып жоғары бағасын алып отырды. Ақын шығармашылығы қазақ әдебиетінің тарихына өшпес мұра ретінде енген.

Қадыр Ғинаятулы Мырзаліевтің шығармашылығына шолу жасап қарасак, 40-тан астам жыр жинақтары мен балаларға арналған топтамалардың авторы екен. Бүгінгі күнге дейін жалпы шығармаларының жинағы 20 томнан асады. Мәселен, «Ой орманы» (1965), «Дала дидары» (1966), «Ақ отау» (1968), «Домбыра» (1971), «Көш» (1973), «Жерұйық» (1976), «Алақан» (1977), «Қорамсақ» (1980, 1981), «Қызыл кітап» (1983), «Күміс қоңырау» (1970, 1985) жыр жинақтарында нәзік лирикалық сезімді терең философиялық ой-толғаныстарымен шебер ұштастырған. «Мәңгі майдан» (1993), «Білік баспалдақ» (1993), «Үкілі үзінділер» (1996), «Ғибратнамә» (2001), «Алаштың арманы» (2001), «Жазмыш» (2001), «Еңіреп өткен ерлер-ай» (2001), «Нірім» (2004), «Шырғалаң» (2004), «Алмас жерде қалмас» (2004), тағы басқа кітаптары оқырманның іздеп жүріп оқитын, рухани нәр алатын дүниесіне айналған. Әдебиеттің даму сатыларына ой жүгіртіп, замандастарының тыныс-тіршілігіне үйледі. Оның 200-дей өлеңіне ән жазылып, «Күндер-ай» деген атпен 1984 жылы жеке жинақ болып шықты. Драматургияда

С.Ә. Қалқабаева

*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университетінің доценті, ф.ғ.к.*

Н.Тұрғанбек

*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университетінің 2 курс магистранты
(Алматы қ., Қазақстан)*

ҚАДЫР МЫРЗА ӘЛІ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ОБРАЗДАР

Қазақстанның халық жазушысы Қадыр Мырза Әлі – ХХ ғасырдағы қазақ поэзиясының жан-жақты өсіп, өркендеуіне, кемелденуіне, болашақ ұрпақтың ұлттық рухын қалыптастыруда зор еңбек сіңірген ақын. Қазақ поэзиясының дамуына көп еңбек сіңіріп, зор көркемдік үлес қосқан Қадыр Мырза Әлінің шығармашылығы әдебиетші мен оқырман тарапынан жоғары бағаланып, ыстық ықыласқа бөленіп келеді. Ақын поэзиясына лайықты бағасын берген академик Зейнолла Қабдолов: «Қадір Мырзаліев – сөздің сәйгүлігі, ойдың орманы. Ол жеке бастың дара мұнынан бастап, қым-қиғаш халықаралық қайшылықтарға шейін қысылмай, қымтырылмай еркін жырлай алады» [1, 7], – деп ақынның өзіндік бет-бейнесін, шығармашылық келбетін дәл айқындап береді. Қазақ халқының өмірін көркем бейнелеген ақынның поэзиясы қай кезде де мәнді, өміршен.

Қадыр Мырза Әлі – қазақ поэзиясында ұлт рухын қалыптастыру жолында еңбек еткен ақын. Ақын поэзиясыңыз қазақ әдебиетін көз алдымызға елестете алмаймыз десек те болады. «Әдебиет ұлттық болу керек» деп түсінген ақынның әрбір өлеңінен қазақ халқының жаны мен болмысы көрініс алып жатады. «Қадір Мырза Әлі ұлт тарихын, мінез-құлпын, ойлы көзбен өлшеп суреттейді. Онда теріс идеялық мағына бар» [2, 129-130], – дейді Қадыр поэзиясы туралы академик Серік Қирабаев. Ақын Аманхан Әлім болса, ұлт ақыны туралы: «Ол қазақ поэзиясы арқылы алып Қазақстанның, оның ішінде ұлттымыздың тұтастай понорамасын жасаған тұлға. Оның поэзиясы бізді поэтикалық өнердің заңдылығы мен ерік еркіндігіндегі сезім мен ойдың уақыты мен кеңістігін, биіктігі мен тереңдігін асқан жауапкершілікпен сезіндіріп, білдіретін ерекше құбылыс. Қадекең поэзиясыңыз толыққанды ұлттық қазақ поэзиясын көз алдымызға келтіру қиын. Ол – аксиома. Оның бүкіл шығармашылық тұмыры тұтастай бір ұлттың тарихы, сол ұлт өмір сүрген қоғам, заман, уақыттың барометрі» [3], – деп ақын поэзиясын ұлт табиғатынан бөліп алудың мүмкін еместігін тауып айтады.

Қадыр Мырза Әлі өлеңдерінің поэтикалық қуатын күшейтіп тұратын ерекшелігі – ондағы ұлттық сипатты тақыпатын ұлттық мазмұн мен пішінін бірлігінде, ұлттық дәстүр мен образды ойлаудың жаңашылығында. Қазақ поэзиясының көркемдік дәстүрінен мол сусындаған ақын өлеңдерінде тың ой, жаңа ізденіс, рухани кеңдік, көркем суреттер мен шынайы образдар көптеп кездеседі. Ақын поэзиясындағы дала, домбыра, бесік, тау, тұлпар, киіз үй сияқты ұғымдар символдық мәнге айналған ұлттық көркем дәстүріміз. Сыныш-ғалым Б. Кәрібаеваның: «Өнер-өлең жарығымен халқымыздың тарихи психологиялық қойнауын Қадыр еркін астарған ақын» [4, 182] – деген пікірі – ақиқат. Қадыр ақын қазақ поэзиясында ұлттық ұғымға негізделген тұтастай көркемдік ойлау жүйесін қалыптастырды, қазақ халқының ұлттық көркем образын мүсіндеді.

Қадыр Мырза Әлі – қазақ поэзиясын ұлттық нақыштармен әрлеген, ұлттық көркемдік ойлау дәстүрін жалғастырған және жаңа көркем образдар тудырған қайталанбас тұлға. Қазақтың ұлттық поэзиясына, өз көркемдік әлемімен, өз таңбасымен келген Қадыр Мырза Әлінің шығармашылығы әрқаз әдебиеттану ғылымы мен сынының назарын аударып жоғары бағасын алып отырды. Ақын шығармашылығы қазақ әдебиетінің тарихына өшпес мұра ретінде енген.

Қадыр Ғинаятулы Мырзаліевтің шығармашылығына толу жасап қарасак, 40-тан астам жыр жинақтары мен балаларға арналған топтамалардың авторы екен. Бүгінгі күнге дейін жалпы шығармаларының жинағы 20 томнан асады. Мәселен, «Ой орманы» (1965), «Дала дидары» (1966), «Ақ отау» (1968), «Домбыра» (1971), «Көш» (1973), «Жерұйық» (1976), «Алақан» (1977), «Қорамсақ» (1980, 1981), «Қызыл кітап» (1983), «Күміс қоңырау» (1970, 1985) жыр жинақтарында нәзік лирикалық сезімді терең философиялық ой-толғаныстарымен шебер ұштастырған. «Мәңгі майдан» (1993), «Білік баспалдақ» (1993), «Үкілі үзінділер» (1996), «Ғибратнамә» (2001), «Алаштың арманы» (2001), «Жазмыш» (2001), «Еңіреп өткен ерлер-ай» (2001), «Нірім» (2004), «Шырғалаң» (2004), «Алмас жерде қалмас» (2004), тағы басқа кітаптары оқырманның іздеп жүріп оқитын, рухани нәр алатын дүниесіне айналған. Әдебиеттің даму сатыларына ой жүгіртіп, замандастарының тыныс-тіршілігіне үйледі. Оның 200-дей өлеңіне ән жазылып, «Күндер-ай» деген атпен 1984 жылы жеке жинақ болып шықты. Драматургияда

Алдаркөсе туралы «Сақалдың сұлдасы» атты сатиралық комедия мен Махамбеттің соңғы күндеріне арналған «Жаралы жолбарыс» атты драмасын жазды. Соңғы шығармасы үшін 1997 жылы Махамбет атындағы сыйлыққа ие болды. Оның шығармалары әлем әдебиетінің озық үлгілерімен үндес келіп, философиялық-дидактикалық дәстүрді дамыта жырлаған өзіндік өрнегімен танылды. Ақын өлеңдері ағылшын, француз, неміс, болгар, венгр, фин тілдеріне аударылған. Орыс тілінде «Бессонница» (1967), «Белая юрта» (1968), «Соловьиный сад» (1971), «Степные пути» (1975), «Твой дом» (1976), «Верхняя струна домбры» (1976), «Ладони» (1984), «Нижняя струна домбры» (1985), тағы басқа кітаптары жарық көрсе, өзбек тілінде «Күміс қоңырау» (1975), қырғыз тілінде «Алахан» (1979), эзербайжан тілінде «Бұлбұл бағы» (1980), моңғол тілінде «Шымыр жаңғақ» секілді еңбектері басылды. Аударма ісінде М. Овидий, Руми, В. Гюго, Г. Гейне, М. Лермонтов, С. Есенин, Я. Райнис, Л. Родари, Р. Ғамзатов, Э. Межелайтис, К. Кудиев өлеңдерін, Ш. Петефи мен С. Сүлейменовтің («Атамекен») жыр жинақтарын қазақ тіліне аударған.

Ақынның мол әдеби мұрасының таңдамалары «Қазыұрт» баспасынан 2001 жылы 12 том болып жарық көрсе, 2010 жылы толықтырылып 18 том болып қайта басылып шықты. Осындай ерен еңбегімен қазақ әдебиетін сан мен сапа, мазмұн мен көркемдік жағынан молайтып, халқымыздың рухани мәдениетіне зор үлес қосты. Әдебиетімізге сіңірген еңбегі нәтижесінде Қадыр Мырзалиев Қазақстан Ленин комсомолы сыйлығының (1966), ҚР Мемлекеттік сыйлығының (1980), Монғолияның «Дарын» атты Халықаралық әдеби сыйлығының (1993), «Махамбет» атты сыйлықтың (1997), Республикалық тәуелсіз «Тарлан» сыйлығының (2004) лауреаты атанды. Алайда ақын үшін ең жоғары атақ – қазақ халқының ұлт ақыны бола білуі деп білеміз.

Қадыр Мырза Әли шығармашылығы ұлт трагедиясы мен бақытының, оның құмырнамасының айнасы. Бар талантың, мақсат-мұраттың өз ұлтың танытуға арнаған. Қадыр Мырза-Әли өз буын, өз өмірін, сезімін жырлаушы ғана емес, сол арқылы тұтастай ұлттың атынан сөз айта алатын, ұлт ойын жеткізе алатын дәрежеге көтерілген ірі тұлға. Жазушы Нұрдаулет Ақыптың: «Біз, ең алдымен, бүкіләлемзаттық емес, ұлттық құндылық жасауды армандауымыз керек. Сонда ғана бізді әлем таниды, өзге ұлттар мойындайды. Біз әлемді ұлттық құндылықтарымызбен ғана таң қалдырамыз» [5], – деп айтқан ойы Қадыр Мырза Әли шығармашылығымен үндесін жатқандай.

Менің бабам қақтаған қыр аптабы
Көшіп-қонып, ұрпағы тұрақталы.
Біздің тарих бұл да бір қалың тарих,
Оқулығы жұп-жұқа бирақ-тағы.

Қадыр жазған өлеңің әр шумағы осылай шындық пен тарихтан сыр тартады. Жинақы да дәл айтылған ақиқат. Ұлттанушы-ғалым А.Айталының: «Адамды ұлтқа біріктіретін шешуші күш – ұлттық сана-сезім», – деп айтқанындай, ақын поэзиясы ұлтымыздың ойлауы мен санасында ұлттық негіздің сіңе түсуіне еңбек етуде.

Дүниені ұлттық түсінікпен қабылдау ұлт ақынына тумысынан тән нәрсе. Әрі бұл қасиеттің өлеңдерінен толық көрініс алуы да заңдылық. Өлеңдерімен ұлтымыздың мінезін, болмысын, табиғатын танытып, қазіргі қазақ лирикасының эстетикалық деңгейін көтерген ақындарымызды атар болсақ, тағы да ең алғаш аузымызға Қадыр Мырза Әли оралады. Себебі ақын поэзиясы ұлттық ой-сананы, дүниетанымды сезім шынайылығымен, ой тереңдігімен, асқақ та өршіл рухпен береді, «Қазақ — осы!» деп ұлтымызға тән жақсылы-жаманды қасиеттерімізді саралап, болмыс-бітіміміздің ішіне үніледі. Елін шексіз сүйген талантты ақын, білімді тұлға екендігін мойындатады. Атап айтсақ, «Қазақтарды шетелдік қонақтарға таныстыру» атты өлеңінде қазақтың қандай халық екенін шетелдіктерге таныстыра келе:

Жайлауыңда жүрген жігіт бағып қой,
Дос келді деп,
Жасап жатыр анық той,
Тұңғыш рет көріп тұрмың сен оны,
Нағыз қазақ осы міне,
Танып қой!
Сөйгүліңі құйрық-жала таралған
Сүйегүлген қазақ осы,
Қараңдыр!
Қазақ осы:
Күй шығарып,
Ән салып,
Көкпартарғып,
Қыз қууға жаралған,

..Қазақ осы:
Дала дейтін,
Күн дейтін.
Қазақ осы:
«Өнер алды – тіл» дейтін...

– деп нені қалап, нені қастерлейтінін айтады. Халқымыздың жатырқауды білмейтін қонақжай, жомарт, қолы ашық, тойшыл, думаншыл, батыр әрі ақын халық екендігін көтеріңкі леппен мақтана жырлайды. Бұл өлеңнің әр шумағы халқымызға тән ұлттық болмыс пен мінезді жан-жақты аша түседі. Қадыр Мырза Әли шығармаларын әркез қадағалап, жоғары пікір айтып отырған академик С.Қирабаев: «Туған жер туралы толғанысты оның тарихы, салт-дәстүрі, халықтың жақсы мінездері жайлы ойларымен ұштастыруда Қ.Мырзалиевтің ізденістері өте бағалы. «Ой орманы», «Дала дидары» кітаптары қазақ тағдыры жайлы ақынды тебірткен ойлардың біздің бүгінгі өмір-тіршілігіміздің мән-мақсатын сезінуге бастайтынын көреміз. Ол шындыққа, құбылыстың сырына, дала тарихына ой көзімен қарауға үйретеді» (2, 129-130), – дейді. Шыны мәнінде Қадыр Мырза Әли шығармашылығында халқымыздың қанына сіңген мінезі, салт-дәстүрі, тыныс-тіршілігі мөлінен сөз етілетін өлеңдер көптеп табылды. Атап айттар болсақ, «Домбыра», «Тарихи этнография музейі», «Кііз үй», «Қыз қуу», «Бір үзім нан», «Қалада тұратын қазақ қарты», «Қанға сіңген қасиет», «Ат жарыс», «Қазақша күрес», «Аударыспақ», «Айтқыс», «Аударыспақ», «Тойтарқар», «Алаштың арманы» т.б. көптеген өлеңдерінде өз ұлттың жанындай сүйген лирик ақынның бейнесін елестетеміз. «Кііз үй» өлеңінде былай дейді:

Түндігіңде ізүлі Ай –
Дала шама,
Төсеп тастан төкмет,
Алашама,
Сен күтесің қонақты,
Жолаушыны,
Сен күтесің ойын-той,
Тамашаны,
Сен тілейсің жұлдызды,
Көк аспанды,
Сен тілейсің бел асқан,
Дөң асқанды,
Сен тілейсің ақын боп шалқығанды,
Сен тілейсің жақын боп жанасқанды...

Көркемдік дәстүрге бай поэзиямыздың нәрін сіңірген Қадыр Мырза Әли өз шығармашылығында дәстүрлі ұлттық образдарды шеберлікпен пайдаланып, жаңа ой айтудың тәсілі ете білді. Ақын өлеңдерінде ұлттық поэзиямызда дәстүрлі образға айналған *дала, тау, отау, домбыра, күн, ай, жел, тұнар, қонақ* сияқты символдық мәнді бейнелер көп кездеседі. Осындай дәстүрлі образдың бірі – *дала*. «Боз дала», «Дала бізден...», «О, дала», «Ұлы дала», «О, далам, менің байтағым», «Дала мен тау», «Дала мен гүл», «Дала мен қала», «Дүбірлі дала», «Төркін-далам», «Дала» т.б. Осыншама өлеңінің арқауы болған дала – әр өлеңінде тың мазмұн мен көркем бейнеге айналады.

«Дала дидарына» кітабында енген дала тақырыбындағы өлеңдерінде Дала бірде – кеңдіктің, бірде – ұлылықтың символы. «Қазаққа дала керек, ғарыш керек» өлеңінде: «Қазаққа дала керек, ғарыш керек, Керемет кеңдік керек, алыс керек, – десе, «Жиһан жер» өлеңінде:

Күнүзек ойнаса жел күйді ерінбей,
Керілген даланы Күн сүйді еріндей.
Дала кең,
Кеңдік те бір ұлылық көй,
Ұлылық жатала өстің игерілмей! –

деп, ақын Дала аясындағы құбылыстарды жаңды кейіпте суреттеп, қазақтың болмысын далаға ұқсатады. Дала бейнесі арқылы, біз үшін ең бастысы, қазақ өлеңінің ұлттық сипаты мен мінезі сүттің бетіндегі қаймақтай, басқа сипаттардан бұрын өлеңнің бетінде тұратындығы, ыстық сезілетіндігі болып табылады. Ал енді «Ұлы далада» былай дейді:

Ұлы түздің о баста тіні мықты,
Қалайды ол махаббат,

Жылылықты,
Бұл даланы көрмеген,
Сезінбеген
Жарытпайды түсіні ұлылықты!

... Көзбен емес,
Көңілмен мөлшерлейтін
Бұл даланың ғарышпен бір өлшемі!
Қандай тегіс бұл дала,
Қандай байтақ!
Төңкерілген аспанның қаптағыдай! –

деп туып-өскен қазақ даласы өлшеміне гиперболалық тенеулер қолданады.

Қадыр Мырза Әли поэзиясының ұлттық мазмұнға ғана бай емес, түр, пішін жағынан да көп ізденісі, жаңашылдығы көп. Ақынның өлеңдері сан-алуан: екі, үш, төрт, жеті, сегіз, он бір, он төрт буынды композициялық-құрылымды болып келеді. Мысалы «Киіз үй» өлеңінде тармақ саны өлең мазмұнына бағындырылған:

... Қымыран ба?
Қымыз ба?
Оған байсың,
Кемшілігің –
Кент болып қона алмайсың,
Шопан барда мына біз жоғалмаймыз,
Біз бар жерде сен өзі-ақ жоғалмайсың!

Ақын туындыларының мазмұнын ұлттық дәстүрмен шебер ұштастырумен қатар, жарасымды жаңа формалар мен түрлер табуда ізденістер танытқан. Ақын өлеңдерінде поэзияға өзгеше ырғақ, әуезділік беретін *қайталауларды* шебер қолданады. «Ат» өлеңінде қазақ тұрмыс-тіршілігінде ерекше орын алатын ат малының қадір-қасиетін қайталаудың бірнеше түрлерін (ассосанс, аллитерация, еспе қайталау т.б.) қолдану арқылы әсерлі береді:

Арғымағын бір кезде ердің құны,
Ата-тарих, көзімнен көрдің мұты.
Атын бар ма? – бақыттың үлесі сол,
Атын жоқ па? – сол үлкен сардың бірі,
Атын жоқ па? – жердегі жаманға да,
Атын бар ма? – ердің заманында,
Атын жоқ па? – жоқшылық шағында,
Атын бар ма? – мөлшылмақ табанында.

Қадыр ақын өлеңдерінде өзіне дейінгі поэзияда орын алған көркемдік дәстүрлерді де жаңашылдықпен пайдаланған. Соның бірі – жыраулық толғаулардағыдай нақылдар мен афоризмдердің жиі кездесуі. Қадыр ақын афоризмдерінің көбі халық жадында сақталып, жатқа айтылады.

Қазақ боп
Туғанша өкінбе,
Қазақ боп
Жарыға
Алмағаныңа өкін! –

деген сияқты қанатты сөздері де ұлттық ар-намысты жона түсетін дүниелер. Ақын шығармашылығы қазақ поэзиясында ұлт рухын қалыптастыруға қызмет етті. Демек, Қадыр Мырза Әлиді қазақ поэзиясын ұлттық мазмұнмен байытқан, ұлттық көркемдік нақылдармен әрлендірген ақынымыз деп даралап айта аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қабдолов Э. Қадырдың қадірі. Қадыр Мырза Әли. Таңдамалы туындыларының көп томдығы. 1-т., – Алматы: «Қазығұрт» баспасы, 2001
2. Қирабаев С. Кенес дәуіріндегі қазақ әдебиеті. – А., 1998
3. Аманхан Ә. Таалаң тағдыры // «Ана тілі» газеті, 10-желтоқсан, 2009
4. Қарібасов Б. Қадыр поэзиясы хақында // Жұлдыз. – 1983, №12
5. Нұрәулет А. // «Қазақ әдебиеті», 14-желтоқсан, 2007

МАЗМҰНЫ

1-СЕКЦИЯ

Кіріспе сөз	3
Мұтанов Ғ.М.	4
Жолдасбекова Б.Ө.	5
Иылды Н.	8
Архетип сыны (түрік әдебиетіндегі «Ұмай» романы негізінде)	10
Дәдебаев Ж.	13
Кемел шақ	16
Есезбеков Т.	19
Азамат тағылымы мен өнегесі	21
Жүсіп Қ.	24
Профессор З. Бисенғалидың «Айқап» журналындағы прозалық шығармаларды зерттеуі	28
Еспенбетов А.	31
Көрнекті әдебиет тарихшысы	37
Кәрібохұлы Б., Айтбаева А.Е.	40
Қазақ романының көркемдік жүйесін зерттеу мен зерделеу	43
Қамарова Н.	46
Ғалым З. Бисенғали зерттеулеріндегі көркемдік-эстетикалық таным	
Мауленов А.	24
Ғылымды бағалаған ғалымдар	28
Тоқсанбаева Т.	31
Белесі биік тұлға, ұстанымы жоғары ұстаз	37
Мамырар А.	40
Әдебиет адалдықты сүйеді	43
Бірали Ғ.А.	46
Үстас ұлағаты	
Айтбаева А.Е.	38
Қазақ романының көркем жүйесіндегі ізденістер	40
Хасанов Ғ.Қ.	43
Профессор Зинол-Ғабден бисенғали зерттеулерінің стилдік ерекшеліктері	46
Тоқсанбаева Т.Ж.	
Гибратты ғұмырлы, парасатты өмірлі ізгі жандар	
Шортанбаев Ш.А.	
XX ғасыр басындағы қазақ прозасы Зинол Бисенғали зерттеулерінде	

2-СЕКЦИЯ

Темирболат А.Б.	50
Творчество Ж. Жабаева и турецкая литература конца XIX – первой половины XX вехов	55
Мауленов А.А., Қалнакпар Д.Қ.	59
«Мифология» ұғымын зерттеудің теориялық негіздері	63
Қалсабаева С.Ө., Тұрғанбек Н.	66
Қадір Мырна Әли поэзиясындағы ұлттық образдар	69
Әбішева Ш.С.	74
Жазушы шеберлігі	77
Абдықадырова Т.Р., Рахимбаева А.	81
Ж.Аймауытовтың педагогикалық мұралары	85
Смигудов Ж.Қ., Бажақеев К.К.	87
Қазіргі ұлттық әдебиеттанудағы әдебиет тарихын дәуірлеудегі ізденістер	
Турабаева Д.К.	
Ф. Оңғарсынова поэмаларындағы поэтикалық образдың жасалуы	
Әбілқадырова Т.Р., Бигенова Д.	
Ахмет Байтұрсынұлының гуманистік сипаты	
Қамарова Н.С.	
Есенғали Раушановтың «Ғайша Бибі» поэмасындағы ежелгі әдебиет үлгілері	
Шормасқона М., Жақипова Н.	
Шешендік сөздердегі әр түрлі стилистикалық фигуралардың байланысы	
Абдукаримова Ғ.А., Есболаева Н.А., Арытбаева Р.А.	
Суреткер Ғ. Мүсірепов шығармаларындағы юмор	